

ISSN (E): 2181-4570

Kichik yoshdagi maktab o'quvchilari va talabalarga ekologik ta'limni o'rgatish**Ahtamov Abror Anvar o'g'li****Navoiy Davlat Pedagogika Instituti tayanch doktorant****abrorbekahtamov@gmail.com ,+99890 646 68 64****ANNOTATSIYA**

Ushbu maqolada maktab o'quvchilari va talabalarda ekologik madaniyatni shakllantirish hamda atrof muhitni asrash to'g'risida va bunga qo'shimcha holatda ekologik ta'lim haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Maktab o'quvchilari, talabalar, ekologik madaniyat, rivojlantirish, shakllantirish, atrof muhit

Kirish: Bugun insoniyatning tabiatga nisbatan salbiy munosabatlari oqibatlariga guvoh bo'lib turibmiz. Uzoq yillar mobaynida tabiatga yetkazilgan ta'sir oqibatida tabiiy muvozanatga putur yetdi. Bugungi kunga kelib esa, insoniyat tamadduni, uning ertangi taqdiri aynan shunday masalalarni hal etishni taqozo qilmoqda. Ayni chog'da ekologik muammolarni hal etishda tejamkor, ekologik toza texnologiyalarni joriy qilish, tabiatni muhofaza qilish tadbirlarini izchil olib borish yoki sohaga oid qonunchilikni takomillashtirish borasidagi sa'y-harakatlar ularni hal etishda yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish, atrof-muhitga oqilona munosabatda bo'lish, tabiat ne'matlarini kelgusi avlodlar uchun asrab-avaylash hissini shakllantirish antropogen ta'sirlarning oldini olishda asosiy omillardandir. Bunda ekologik ta'lim-tarbiyaning ahamiyati ham nihoyatda yuqori.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda barcha jabhalar qatorida ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish sohasida to'laqonli huquqiy-me'yoriy baza yaratildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi, "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi, "Ta'lim to'g'risida"gi qonunlar hamda Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, shuningdek, boshqa qator hujjatlar ekologik ta'lim tarbiya tizimining huquqiy asosini tashkil etadi. Ta'kidlash joizki, "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 4-moddasida tabiatni muhofaza qilish maqsadlariga erishish uchun barcha turdagi ta'lim muassasalarida ekologiya fanini o'qitishning majburiyiligini ta'minlash mustahkamlab qo'yilgan. Shubhasiz, atrof-muhit musaffoligiga erishish va ekologik muammolarning oldini

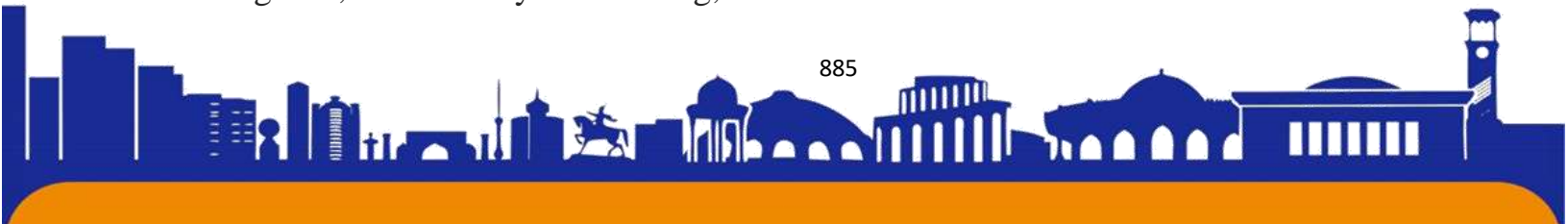
olishda aholining, ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik madaniyatini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Jamiyat va tabiiy muhitning o'zaro ta'siri ahamiyati bolalarda tabiatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish vazifasini ta'minladi. O'qituvchilar va otaonalar maktab o'quvchilarini tabiatdagi xulq-atvor qoidalariga ko'ra bilish muhimligini bilishadi. Talabalarning ekologik bilimi shunchalik tez boshlangan, uning pedagogik ijrosi ham bo'ladi. Shu bilan birga, bolalarning o'quv va darsdan tashqari faoliyatining barcha shakllari va turlari yaqin munosabatlarda bo'lishi kerak. Maktab yoshidagi bolalarning bolalari, tabiatga mas'uliyatli munosabat uchun ishonchli asosni shakllantirish imkoniyati to'g'risida gapirishga imkon beradigan noyob bilim va tajriba bilan ajralib turadi.

Boshlang'ich maktabning barcha o'quv turlari bolalarning ekologik javobgarligini shakllantirishga hissa qo'shish uchun yaratilgan. Shunday qilib, bola tabiatni tushunishni o'rgangan, uning go'zalligini his qilishni o'rganganingiz uchun siz ushbu fazilatni bolaligidan ajratishingiz kerak. Ekologik bilimlar va madaniyat bir shaxsda erta yoshdan boshlab hosil bo'ladi. Va bu borada yosh maktab o'quvchilarining ekologik bilimi katta. Shuning uchun malaka ishining asosiy maqsadi, yosh maktab o'quvchilarining mavjud ekologik ta'limini tahlil qilish, uni "Atrofdagi dunyo" kursini o'rganish va ushbu mavzu bilan bog'liq ijtimoiy-pedagogik muammolarni tahlil qilishdir.

Yoshlar bilan doimiy aloqada bo'lgan maktab o'qituvchisida ishlash, men atrofmuhitga oid ta'lim va yosh talabalarni tarbiyalash muammosini hal qilishda yanada tubdan yondashuvning o'tkir zarurati bilan shug'ullanishim kerak. Ekologik ta'limning asosiy maqsadi: Bolaga tirik organizmlar o'rtasidagi atrof-muhit bilan bog'liqlik va jismoniy va ruhiy holatni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun bolaga yovvoyi tabiat qonunlari to'g'risida bilimlarini o'rganishni o'rgating. Ta'lim va ma'rifiy vazifalar asta-sekin aniqlanadi:

- ekologik bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish;
- ekologik faoliyat paytida maktab o'quvchilarining kognitiv, ijodiy, jamoat faoliyatini rivojlantirish,
- tabiatga boshlang'ich ekologik qobiliyat va ko'nikmalarni - xulq-atvor, kognitiv, konvertatsiyani o'rnating,

• ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish (ko'tarish). Nima ta'lim berish kerak? Maktabda mavjud bo'lgan bilimlarning umumiy tarkibi nimada? Yosh maktab o'quvchilarining ekologik tayyorgarligiga nima talablar bor? Qanday qilib ta'lim berish kerak?

Ish turlaridan biri - tabiatga ekskursiyalar. Afsuski, ko'pchilik bolalar tabiat haqida juda cheklangan, iste'mol g'oyalari bilan maktabga kelishadi. Bolalarning qalblarini hayratda qoldiradigan, rang-barang va noyob tabiat olamini ochish uchun uzoq va qiyin yo'l mavjud. Ekskursiyadan oldin kirish paytida kirish paytida o'qituvchilarning savollari, bularning barchasi bolalarning diqqatini atrofdagi tabiatga jalb qilishi kerak. Texnologiyalar darslarida tabiatga bo'lgan muhabbat saboqlari davom etmoqda, chunki bola haykalni qazib olish, ekskursiya paytida ko'rgan o'simliklarni yoki hayvonlarni jalb qiladi. Fikrlash jarayoni va his-tuyg'ularning paydo bo'lishi doimiy bo'lishi kerak. Badiiy so'z, rasm va musiqiy ishlar olib boriladigan o'quv mashg'ulotlarida bolalar ijodiy fikrlash, badiiy didni rivojlantiradilar, bu atrofdagi hamma narsa o'zaro bog'liqlikdir. Olingan bilim amaliy masalalarda tuzatilishi kerak. Bola o'simlik ekish va o'stirish mumkin bo'lgan maktabda maktabda fitna mavjud emas, shuning uchun uyjoylar bu vazifani hal qilishga yordam beradi. Ularning o'qishlari kognitiv faoliyat, kuzatish, mustaqillik, mehnatsevarlik faoliyatini rivojlantiradi.

Atrof-muhitga ta'lim olib borish, tabiatning, hayvonlarga, tabiat hodisalari, tabiatni va o'simliklarga g'amxo'rlik qilish, o'simliklarni va hayvonlarga g'amxo'rlik qilish, muhabbat, ehtiyotkorlik va g'amxo'rlikni kuchaytirish, o'simliklar va hayvonlarga g'amxo'rlik qilish, o'simliklar va hayvonlarga g'amxo'rlik qilish, uni ta'minlashga intilish Bolalar shunchaki o'ylash, iste'molchilar va g'amxo'rlik, o'z ona yurtlari egalarining egalari. Tabiat ta'limi kursini o'rganishda asosiy ekologik vakolatxonalar va tushunchalarni shakllantirish.

Va shu o'rinda o'quvchilarga albatta ekologik madaniyat tushunchasini ham singdirish kerak.

“O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKOLOGIK TA‘LIMNI RIVOJLANTIRISH KONCEPTIYASINI TASDIQLASH TO‘G‘RISIDA”gi 27.05.2019 yildagi 434-son O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorining “**Oliy ta’lim tizimida ekologik ta’limni takomillashtirish**” ga oid 6-bobida Oliy ta’lim tizimining bakalavriat va magistratura bosqichlarida ekologiya va atrof muhit muhofazasi bo’yicha tegishli o’quv fanlari mazmuni kuchaytiriladi va qo’shimcha

mavzular bilan boyitilishi nazarda tutilgan. Shuningdek, Noekologik yo'nalishlarda tegishli o'quv fanlariga ekologiya va atrof muhit muhofazasiga oid mavzular kiritiladi hamda ilm-fanda erishilgan yutuqlar, ekologiya va atrof muhit muhofazasiga oid yangi texnologiya va tadqiqotlar asosida muntazam yangilanib borilishi ta'kidlangan.

Oliy va o'rta maxsus ta'limga ega bo'lgan tarbiyachi, ekologik metodist, ekologik pedagog, ekologik instruktor, injener-ekolog, ekolog-agroximik, ekolog-texnolog kabi mutaxassislar tayyorlanishi lozim. Ekologik ma'naviyatli shaxs tabiatdagi obyekt va hodisalarni qiyoslay olishi, ongli tushunchalar hosil qilishi, tabiatga munosabatni oldindan rejalashtirishi, atrof-muhitdagi o'zgarishlarga nisbatan ziyrak bo'lishi, tabiatga qiziquvchan bo'lishi, tabiat go'zalligini his eta olishi, tabiatni muhofaza qilishda qat'iyatli bo'lishi, tabiatga zarar yetkazmaslik, boshlangan ishni oxirigacha yetkazishi, atrof-muhit muhofazasida tashabbus ko'rsatishi, tabiatni asrash uchun yangi g'oyalar, ekologik bilimlarni targ'ib qilishi, ijtimoiy foydali mehnatga havas hissini shakllantirishi, mehnat malakalarini egallashi, o'z-o'zini nazorat qila olishi, tabiat bilan munosabatga kirishish va undagi faoliyatda me'yor darajasini belgilashni bila olishi, vatanparvarlik, ona tabiatga mehr-muxabbat hissiyotiga ega bo'lishi, o'zi yashab turgan uy, mahalla, shahar tabiatini sevishi, undan g'ururlanishi, uni ardoqlashi lozim, tabiat boyliklaridan bugungi va kelajak avlodlar ehtiyojlarini qondirishni hisobga olgan holda barqaror foydalana olishi, atrof - muhitni obod qilishga intilish, uni ozoda va xushmanzara holda saqlashi, tabiatni asrab-avaylashda, tabiat boyliklarini maqsadli ishlatishda jonbozlik namoyon eta olishi, atrof - muhit, obyekt va boshqa narsa-hodisalarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishi, o'zining ekologik bilimlarini muntazam ravishda tabiatni asrab-avaylashga oid qadriyatlarimizga tatbiq qilishi lozim.

XULOSA Erta bolalikdan boshlab biosferani saqlab qolish muammosidan hech kim chetda qolmasligi uchun tabiatga muhabbatni singdirish va ekologik madaniyatni tarbiyalash zarur. Ota-onalar va bolalar bog'chasi o'qituvchilari bolalar bilan, o'qituvchilar esa maktabda ishlashlari kerak. Sayyoramizning kelajagi ularning bolalar uchun ekologik ta'limni qanday olib borishiga bog'liq. Ekologik ta'lim jarayonida nafaqat maktabda va sinfdan tashqari ishlarda, balki uyda ham turli shakl va usullardan foydalanish muhimdir. Shuni esda tutish kerakki, ota-onalar o'z farzandlariga o'rnak ko'rsatdilar, ya'ni oddiy qoidalar (ko'chada axlat tashlamang, hayvonlarni o'ldirmang, o'simliklarni yig'mang, subbotniklar o'tkazing) bolalarni uyda o'qitish, ularga

ISSN (E): 2181-4570

o'zlarining xulq-atvorlarini yaxshi namunalarini ko'rsatish. Ekologik ta'limning turli shakllari va usullarining birlashishi sayyoramiz farovonligi bog'liq bo'lgan jamiyatning vijdonli va mas'uliyatli a'zolarini shakllantirishga yordam beradi.

Umumiy xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, mamlakimizning har bir fuqarosi ekotizimning yaxshilanishiga munosib hissa qo'shish uchun ekologik qoidalarga qat'iy amal qilsagina, kelajak avlod uchun ulkan tabiiy nemat hadya etgan bo'lamiz.

Foydalangan adabiyotlar

1 Akvileva, G.N. Boshlang'ich maktabda tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi / G.N. Akvileva, Z.A. Klepinin. M.: Tumanit, VLADOS, 2011. 240 b.

2 Bobyleva, L.D. Ekologik ta'lim samaradorligini oshirish / L.D. Bobyleva // Maktabda biologiya. 2006 yil. № 3.

3 Burova, L.I. Kichik maktab o'quvchilarida tabiat haqidagi birlamchi bilim tizimini shakllantirish / L.I. Burova. Cherepovets: Prometey, 2012. 162 p.

4 Vinogradova, I.F. Kichik maktab o'quvchilarining ekologik ta'limi: muammolar va rivojlanish istiqbollari / I.F. Vinogradova // Boshlang'ich maktab. 1997 yil. 4-son.

5 Davydov, V.V. Boshlang'ich maktab yoshidagi ta'lim faoliyati / V.V. Davydov. M.: Feniks, 2012. 326 b.

6 Zaxlebniy, A.N. Maktab o'quvchilarini sinfdan tashqari ishlarda ekologik tarbiyalash / A.N. Zaxlebniy, I.T. Suravergina. Moskva: Feniks, 2011. 422 p.

7 Zueva, N. K. O'rta maktab geografiyasi kursida ekologik ta'lim / N. K. Zueva. Sankt-Peterburg: Renome, 2012. S. 179-182

8 uz.petmynet.ru

9 hozir.org

10 osnovaschool.ru

11 fayllar.org

12 arxiv.uz

13 www.ziyo.uz

14 archive.uz

15 Library.uz

